

בס"ד
קונטרס
"חיוב שמחה בר"ה"
תשרי תשע"ג

1. אם יש חובת שמחה בראש השנה:
2. השאלה אם יש חובת שמחה בר"ה תלויה בהמקור של מצות שמחה בפסח:
3. השאלה אם יש חובת שמחה בר"ה לכאן' תלויה גם בפלוגתת הרמב"ם ותוס' אי שמחה יו"ט בזמן הזה מה"ת או מדרבנן:
4. מדוע אין אנו אומרים 'מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון' בר"ה:
5. הגם שיש חובת שמחה בר"ה אמנם אינו יום שמחה יתירא:
6. מדוע צוותה אותנו התורה לשמוח בר"ה:
7. מה דינו של מי ששכח להזכיר יעלה ויבוא בברכת המזון בר"ה:
8. האם מותר לישא אשה בר"ה, וישוב לקושית התוס' בכתובות לפי"ז:

אם יש חובת שמחה בראש השנה:

הנה הכתוב מתאר בספר נחמיה (פרק ח') הנהגת כלל ישראל בראש השנה הראשונה אחרי שובם מן הגולה בתחילת בית שני, ולתועלת הענין יש להעתיק הפסוקים.

- ◆ וַיֹּאסְפוּ כָל הָעָם פְּאִישׁ אֶחָד אֶל הָרְחוּב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמַּיִם וַיֹּאמְרוּ לְעֹזְרָא הַסֹּפֵר לְהֵבִיא אֶת סֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת יִשְׂרָאֵל.
- ◆ וַיָּבִיֵא עֹזְרָא הַכֹּהֵן אֶת הַתּוֹרָה לִפְנֵי הַקֹּהֵל מֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה וְכָל מִבֵּין לְשָׁמַע בְּיוֹם אֶחָד לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי.
- ◆ וַיִּקְרְאוּ בְּסֵפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים מִפֶּרֶשׁ וְשׁוֹם שֶׁכָּל וַיְבִינּוּ בְּמִקְרָא.
- ◆ וַיֹּאמֶר נְחֻמְיָה הוּא הַתְּרַשָּׁתָא וְעֹזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר וְהַלְוִיִּם הַמְּבִינִים אֶת הָעָם לְכָל הָעָם הַיּוֹם קֹדֶשׁ הוּא ה' אֱלֹקֵיכֶם אֵל תִּתְאַבְּלוּ וְאֵל תִּבְכּוּ כִּי בּוֹכִים כָּל הָעָם בְּשָׁמַעְם אֶת דְּבַרֵי הַתּוֹרָה.
- ◆ וַיֹּאמֶר לָהֶם לְכוּ אֲכָלוּ מִשְׂמַנֵּי וּשְׂתוּ מִמֵּתִיקִים וּשְׁלַחוּ מְנוֹת לְאֵין נֶכֶזׁן לוֹ כִּי קְדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֲדַנְיָנוּ וְאֵל תַּעֲצְבוּ כִּי חֲדוֹת ה' הִיא מְעֻזָּכֶם.
- ◆ וְהַלְוִיִּם מַחֲשִׂים לְכָל הָעָם לֵאמֹר הַסּוּ כִּי הַיּוֹם קֹדֶשׁ וְאֵל תַּעֲצְבוּ.
- ◆ וַיִּלְכוּ כָל הָעָם לֵאכֹל וּלְשִׁתּוֹת וּלְשַׁלַּח מְנוֹת וּלְעֲשׂוֹת שְׂמֵחָה גְדוֹלָה כִּי הִבִּינוּ בְּדַבְרֵים אֲשֶׁר הוֹדִיעוּ לָהֶם.

וכתב באבן עזרא שם "כי חדות ה' היא מעוזכם – השמחה היא תעוז אתכם אם תקיימוה כי כן כתוב ושמחת בחגך" עכ"ל.

מפורש בדברי האבן עזרא שהמצוה של ושמחת בחגך נוהגת גם בר"ה, וכן כתב המצודות דוד שם, "כי חדות ה' – ר"ל שמחת י"ט שהיא שמחה של מצוה היא תתן לכם עוז ותעצמות" עכ"ל.

הנה הגם שנקטו האבן עזרא והמצודות דוד שיש מצות שמחה בר"ה, אמנם אין הדבר פשוט כלל להלכה, דכבר נחלקו בזה הגאונים והובא דבריהם ברא"ש (סוף פ"ד דר"ה), לגבי הנידון אי מותר להתענות בר"ה, שיש גאונים סוברים שמותר להתענות בו היות דלא כתיב שמחה אצל ר"ה, ויש גאונים סוברים דהגם דלא כתיב בהדיא שמחה לגבי ר"ה, אבל הרי הוקשו כל המועדים זה לזה לענין שמחה, ועוד היות דכתיב ב'כסא ליום חגיגו' וחז"ל פירשו דפסוק זה קאי על ר"ה, נמצא דר"ה איקרי 'חג', ולפיכך יש בו חובת שמחה, ולכן אסור להתענות בר"ה עיי"ש, והובא כ"ז גם במשנה ברורה (תקצ"ו סק"א). וראה עוד שם שהרא"ש מביא הפסוקים בנחמיה הנ"ל² כמקור שיש באמת חובת שמחה בר"ה וכדברי האבן עזרא ומצודות דוד עיי"ש³.

1. יש לציין שמפורש בר"ן ר"ה (עמ' ט' מדפי הרי"ף) דס"ל שיש אמנם חיוב שמחה בר"ה, שכתב וז"ל "דבר"ה איכא שמחה באכילה ושתיה כשאר ימים טובים לא אמרינן ביה צדקתך, אבל ביה"כ כיון שהוא יום ענוי אומרים אותו" עכ"ל. הרי מפורש דעתו שיש חובת שמחה בר"ה.

הנה יש לציין שהמג"א (ס' תקצ"ו) מביא בשם המגיד מישרים (פרשת נצבים) שאין לאכול בשר יין בר"ה והא דכתיב 'אכלו משמנים' קאי על משמני חלב עיי"ש, ולכאן מוכרח' דס"ל דליכא חובת שמחה בר"ה שהרי קיום מצות שמחה היא ע"י בשר ויין דווקא, אמנם צ"ע שיכריע המג"א והמגיד מישרים בדבר שכבר נחלקו בו הגאונים וכש"כ.

שוב ראיתי במאמר קדמות זוהר להרד"ל (ענף חמישי אות ב') שמביא בשם הגר"ח מוולאזין ז"ל שתמה על דברי המגיד שהם נגד משנה מפורשת בחולין (פג"א) שכופין את הטבחים לשחוט בשר לראש השנה, ומובא שם שהגר"ח ז"ל אמר, שהב"י לא חזר על משנה זו כשיעור החזרה הראוי ועל כן לא האירה לו לדעת אותה כשהי' צריך עיי"ש, וצ"ע אם כוונת הגר"ח ז"ל לומר שהב"י טעה בזה איך מביא המגן אברהם את דבריו להלכה, והענין סתום וחתום וצ"ע.

2. להסוברים דמותר להתענות בר"ה דליכא חובת שמחה בר"ה, אולי צ"ל דמה שאמר להם נחמיה לשמח בר"ה, היה זה 'הוראת שעה' בלבד, כיון שראה נחמיה שהם עצובין יותר מדאי וצ"ע בזה.

3. ע' בטור (ס' תקפ"א) שכתב וז"ל, "רוחצין ומסתפרין בר"ה על פי המדרש 'א"ר סימון כתיב כי מי גוי גדול וגומר, ר' חנינא ור' יהושע אומרין איזו אומה כאומה זו שיודעת אופיה של אלהיה, פי מנהגיו ודיניו, שמנהגו של עולם אדם שיש לו דין

השאלה אם יש חובת שמחה בר"ה תלויה בהמקור של מצות שמחה בפסח:

הנה הבאנו לעיל כמה מקורות לחובת שמחה בפסח, והנה להסוברים שהמקור הוא היקשא דר' יונה דהוקשו כל המועדים זה לזה, א"כ ר"ה בכלל ההיקש כמו פסח, ולכן ודאי יש בו מצות שמחה, וכן מפורש בדברי היראים שהבאנו לעיל וז"ל, "שמחה בחג המצות וראש השנה לא כתיב ומנלן מהיקש דר' יונה" וכו' עכ"ל.

אמנם להסוברים שהיקשא דר' יונה אינו מקור לחובת שמחה בפסח (מאיזה טעם שיהיה), והמקור הוא מגזירת שווה דט"ו ט"ו, או דרשה ד'כל מקום שיש חגיגה יש שמחה', או משום דרשה ד'זוכרת כי עבד היית', בודאי טעמים אלו אינם שייכים לר"ה, היות דר"ה אינו בט"ו, וליכא חובת קרבן חגיגה בר"ה, וכן לא כתיב בתורה להדיא דר"ה הוא זכר ליציאת המצרים וא"כ אין שום מקור לחיוב שמחה בר"ה, ונמצא דהמחלקת הגאונים אי יש שמחה בר"ה תלוי קצת בהנידון מהו מקור מצות שמחה בפסח ודו"ק.

השאלה אם יש חובת שמחה בר"ה לכאן תלויה גם בפלוגת הרמב"ם ותוס' אי שמחה יו"ט בזמן הזה מה"ת או מדרבנן:

הנה זה פשוט וברור שלא היו מביאים שלמי שמחה בר"ה, והנה לשיטת הרמב"ם שהבאנו לעיל דכלולה במצות 'ושמחת בחגך' החובה לשמח בדברים אחרים כמו בשר וביין מלבד שלמי שמחה, ולפיכך גם בזה"ו יש חובת שמחה מה"ת הגם שאין לנו שלמי שמחה, מובן מה שיש לצדד דאולי חיוב זה לשמח בדברים אחרים נוהג גם בר"ה הגם שלא היו מביאים שלמי שמחה בר"ה, אבל לשיטת תוס' במועד קטן שהבאנו דס"ל דמה"ת רק שלמי שמחה בכלל מצות 'ושמחת בחגך', לכאן פשוט הדבר דעל כרכך 'ושמחת בחגך' לא קאי על ר"ה כיון שודאי לא היו מביאים שלמי שמחה בו ודו"ק, ונמצא שמסתבר מאד שהמחלוקת הגאונים אי יש חובת שמחה בר"ה תלויה במחלוקת רמב"ם ותוס' אי שמחת יו"ט בזה"ו מה"ת או מדרבנן.

לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואין חותך צפרניו לפי שאינו יודע איך יצא דינו, אבל ישראל אינן כן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם ומחתכין צפרניהם ואוכלין ושותין ושמחין בר"ה, לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס, לפיכך נוהגין לספר ולכבס בער"ה ולהרבות מנות בר"ה, ומכאן תשובה למתענין בר"ה עכ"ל.

ולכאן צ"ע להסוברים שיש מצות שמחה בר"ה מדוע צריך לטעם זה שכתב המדרש שאנו יודעין שיעשה לנו הקב"ה נס ולפיכך אנו שמחים, הרי תיפ"ל שיש דרשה לזה דהוקשו כל המועדים זל"ז וכן כתיב בכסא ליום חגיגו וכמו שהבאנו מהרא"ש, ואדרבה היה משמע מהמדרש דבאמת ליכא מה"ת חובת שמחה בר"ה וכל עיקרו שאנו אוכלים ושותים הוא משום שאנו בטוחים בנס וצ"ע.

ברם דבר נכון ראיתי במאסף ישורן (ח"ט עמ' תרכ"ח) במאמרו של הרב משה יהודה קוליץ שליט"א שודאי אין כוונת המדרש הנ"ל לפרש הסיבה והטעם של חובת שמחה בר"ה, אלא עיקר כוונתו לבאר איך יתכן כלל לבני ישראל לשמוח בר"ה הלא אנתנו מתוחין מחמת הדין, ולזאת כתב דשפיר יתכן לנהג שמחה בר"ה היות שאנו בטוחין בנס, אבל ודאי גם המדרש מסכים דעיקר המקור לזה הוא מה"ת וכמו"ש הרא"ש ודו"ק.

4. ואין לומר דאולי מדרבנן יש חובת שמחה בר"ה גם לדעת תוס' כמו בזמן הזה אצל שלש רגלים, דהלא לא מצינו תקנה כזו, דרק אצל שלש רגלים דנאמר בהם 'ושמחת בחגך', שם תיקנו חז"ל לשמח גם בזה"ו דליכא שלמי שמחה בדברים אחרים, אבל לגבי ר"ה דמה"ת בכלל לא נאמר אצלו 'ושמחת בחגך', מהיכי תיתי לחדש בלי מקור שחז"ל באמת תיקנו שמחה בו ודו"ק היטב בזה.

מדוע אין אנו אומרים 'מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון' בר"ה:

הנה הרא"ש מביא שם עוד נ"מ בנידון זה אי יש חובת שמחה בר"ה, אם צריכים להזכיר בנוסח התפילה וקידוש, 'מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון' כמו אצל שאר רגלים. ויש לעיין בזה בפסקי השו"ע, דבס' תקצ"ז פסק דאסור להתענות בר"ה, ולכאור' הטעם בזה הוא משום דיש חובת שמחה בו, אמנם בס' תקפ"ב פסק דאין מזכירין בר"ה 'מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון', ולכאור' כיון דשיטת השו"ע היא ד'ושמחת בחגך' קאי על ר"ה ג"כ וכדחזינן מזה דפסק דאין מתעניין בו, א"כ מדוע פסק דאין מזכירין בו 'מועדים לשמחה' וכו', וצ"ע סתירת פסקי השו"ע.

הגם שיש חובת שמחה בר"ה אמנם אינו יום שמחה יתירא:

והנראה בזה דהנה איתא בר"ה (לב,ב), "אמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביום הכפורים, אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה" ע"כ. וכן פסק הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג ה"ו) וז"ל, "אבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה" עכ"ל. הנה מבואר בדקדוק לשון הרמב"ם שזה דאין אומרים הלל בר"ה ויוה"כ אין העכוב מצד היום אלא מצד ההלל, ומשום דאמירת הלל טעונה מצב של שמחה יתירא⁵, ור"ה ויוה"כ אינם ימי שמחה יתירא, ולפיכך אין קורין בהן את ההלל⁶.

ברם יש לעיין מדוע כתב הרמב"ם שר"ה ויוה"כ אינם ימי שמחה יתירא, ולא כתב סתם שאינם ימי שמחה, ואולי הלשון לאו דווקא הוא, אמנם שמעתי מהג"ר נפתלי פרידלר זצ"ל לבאר שבדווקא נקט הרמב"ם שמחה יתירא, דהרי יש לדייק מדברי הרמב"ם בהל' יו"ט (פ"ו הי"ז) שס"ל כהרא"ש ויתר

5. הנה בתפילת עזרת אנו אומרים "משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כולם", וכתב האבודרהם וז"ל "סמך שירה אצל שמחה על שם 'ויאמר לבן ליעקב וגו' למה נחבאת לברח ותגנב אתי, ולא הגדת לי ואשלחך בשמחה ובשרים בתוף ובכנור" (בראשית לא,כז), לפי שזה תלוי בזה" עכ"ל.

אמנם אכתי צריך ביאור ופירוש למה נאמר בתפילה זו הלשון בשמחה "רבה" דווקא.

והנה השירה שאמרו כלל ישראל על הים היה מדין הלל, וכדמתבאר במגילה (יד,א) דאיתא שם, "ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה ממיתה לחיים לא כל שכן, אי הכי הלל נמי נימא, לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ, יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ היכי אמרינן שירה" וכו', ופרש"י (ד"ה מעבדות לחירות) "ביציאת מצרים אמרו שירה על הים", ובר"ה הלל נמי נימא "שהיא שירה" עכ"ל.

והנה מבואר מדברי הרמב"ם שקריאת הלל צריך להיות מתוך מצב של שמחה, ודקדקנו מלשונו דבעינן לקריאתו לא רק מצב של שמחה סתם אלא מצב של שמחה יתירא דווקא, ולפי"ז מובן היטב מה דנאמר "לך אנו שירה בשמחה רבה" דייקא, דהכוונה היא שהשירה נאמרה אז עם ה"שמחה יתירא" שהלל טעון ודו"ק.

6. ראיתי במקראי קודש (חלק ימים נוראים ס"ח) שכתב ששמע מרא"מ סלמון ז"ל מחרקוב ששמע מהגרי"ז בשם הגר"ת, דלפי פירושו של הרמב"ם יובן איך מותר לומר "שיר של יום" על הקרבן בבית המקדש בר"ה ויוה"כ, דרק את ההלל אין אומרים ומשום דהלל צריך ימי שמחה יתירא, אבל שיר של יום דלא בעי שמחה יתירא מותר לאומרו. ועיי"ש שהעיר מתוס' בערכין (יב ד"ה אמרו) שדן אם מותר לומר הפיוט "והחיות ישוררו וכרובים יפארו" בר"ה ויוה"כ, דמזה מוכח דלא כהרמב"ם, דלפי הרמב"ם פשוט דמותר לאמרו וכמו שמותר לומר השיר של יום דרק הלל אין אומרים. (ולענין איך אומרים "או ישיר" בר"ה ויוה"כ ראה מהרש"א בח"א בערכין שם.)

הנה גירסתנו שם בר"ה הוא, "מפני מה אין אומרים שירה לפניך, ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו ישראל אומרים שירה", אמנם רבינו חננאל שם גורס "הלל" במקום "שירה", ואולי המחלוקת תוס' והרמב"ם אם הוי עיכוב הוא בהלל דווקא או גם בכל חיובי שירה, תלויים בשני גירסאות אלו ודו"ק.

וע"ע בענין זה בקונט' עניני חנוכה ופורים (בדין ימי שמחה ומשתה בחנוכה) ובמשנת רבי אהרן (ח"ג מאמר רינה של תורה).

הראשונים דיש באמת חובת שמחה בר"ה, דכתב הרמב"ם שם וז"ל, "שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב אדם להיות בהן שמח" וכו' עכ"ל, והנה במש"כ "שאר ימים טובים" הכוונה היא לחג השבועות, אך צ"ע א"כ מדוע כתב הרמב"ם "ימים טובים" לשון רבים, הרי יש לשבועות רק יום אחד וזה הרמב"ם מיירי בארץ ישראל וכדחזינן מדכתב שבעת ימי הפסח ושמונת ימי הסוכות, ועל כרחק צ"ל שכוונתו במש"כ ימים טובים לשון רבים הוא לשבועות וגם לר"ה, וזכינו מזה לדעת שהרמב"ם ס"ל שיש חיוב שמחה בר"ה, ומוכן היטב מאי דקאמר בהל' חנוכה שר"ה ויוה"כ אינם ימי שמחה יתירא, דהרי באמת הם ימי שמחה כיון שיש מצוה בזה ורק אינם ימי שמחה יתירא כמו בשאר רגלים ודו"ק.

היוצא מזה דאף אלו הסוברים דיש חובת שמחה בר"ה הם מודים דאמנם שונה היא ר"ה משאר החגים בזה דאינם ימי שמחה יתירא, ולפי"ז יש ליישב פסקי השו"ע, דבאמת ס"ל דיש חובת שמחה בר"ה ולפיכך כתב בס' תקצ"ז דאסור להתענות בו, אמנם הטעם דפסק בס' תקפ"ב דאין מזכירין בר"ה מועדים לשמחה וכו', הוא משום דהשמטת מילים אלו מראה שיש הפרש בין ר"ה לשאר חגים בזה שאינם ימי שמחה יתירא וכמו שכתב הרמב"ם ודו"ק.

מדוע צוותה אותנו התורה לשמוח בר"ה:

נ"ל בקיצור נמרץ, ר"ה היא היום הרת עולם שבו אנו ממליכים הקב"ה, ומי ממליך הקב"ה, לא המלאכים ולא השרפים אלא אנו בני אדם, ועומק הבי' בזה דרך לבני אדם יש כוח הבחירה לבחור מדעת עצמם להמליך את הרבש"ע אבל שאר הנבראים עם כל עוצם מעלתם כמו המלאכים וכדומה הרי אין להם כוח הבחירה ומוכרחים הם להכיר את הרבש"ע, ולכן דווקא בני אדם שבידם לבחור, הם יכולים להמליך באמיתיות את הקב"ה, ועוד יותר מזה, הרי הבורא עולם היא כל יכול, ויכול לעשות ולפעול הכל, ורק בענין אחד כביכול אין לו שליטה וכוח, וזהו בענין הכרת בני אדם את מלכותו, שהרי כללא היא 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים', ונמצא שהקב"ה אינו יכול להכריח אותנו לקבל מלכותו, והקב"ה הרי יושב ומצפה שיקבל בני אנושא את מלכותו, והדבר תלוי אך ורק בנו¹, וידעת דבר זה צריך לגרום שמחה עצומה אצל האדם שחשיבותו היא כל כך נורא ואיום שכביכול הקב"ה צריך אותו ממש להכרת ממלכתו בעולם, ונראה דזהו סוד סיבת השמחה בר"ה שאנחנו זכינו להיות מן הממליכים את הקב"ה והיא נפלא וקצרת.

לסיום פרט זה כדאי להעתיק מה שראיתי בפתיחה למחזור מצודות, תיאור נפלא מעבודת היום של הגר"י הוטנר ז"ל.

In his philosophy, Rosh Hashanah were truly ימים טובים, days of goodness, as well as days of awe. He created an atmosphere of joy and confidence during these days, rather than an air of sadness and pessimism. On Rosh Hashanah, Klall Yisroel proclaims the kingdom of G-d, and this is the day of His coronation. The Rosh Hayisheva's davening was an expression of joy and pride at presenting the Crown of Kingship to the supreme King of kings. How unforgettable were the words as he sang כתר ויתנו לך כתר

7. והנה ביוה"כ ודאי ליכא חובת שמחה כמו שהבאנו לעיל מהמסכת סופרים, וצ"ל דנקט הרמב"ם הלשון שמחה יתירא משום ר"ה, אבל אה"נ הטעם דאין אומרים הלל ביוה"כ הוא משום דאינו יום שמחה כלל.

8. יתכן דמטעם זה דאינו יום שמחה יתירא, לא חייבה התורה להביא שלמי שמחה בר"ה כמו בשאר ימים טובים ודו"ק.

9. וזהו עומק הביטוי הנמצא בספרים שכביכול הקב"ה 'ככול באזיקים, וכן 'שכינתא בגלותא' ואכמ"ל.

10. אמנם גם תפילה מועיל בזה ואין זה סתירה להכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, וכמו שהאריך בזה החו"א ז"ל לבאר בסוף ספרו על טהרות עיי"ש.

מליכה. He inspired us with the feeling that we were truly presenting the Almighty with the Crown of Kingship¹¹.

ויש ליישב לפי"ז קושית העולם מדוע ר"ה היא לפני יוה"כ, דכשהאדם מכיר את עוצם חשיבותו קל בהרבה לתקן מעשיו ולחזור בתשובה שלימה וכידוע מן הספרים ומן החוש, ואכמ"ל בזה, ולכן לפני יוה"כ ועשיית תשובה שלימה אנחנו צריכים להדגיש לעצמינו שאנחנו בני מלכים מלכי של עולם ואנו ורק אנו ממלכים אותו יתברך, וזהו הטעם שר"ה היא לפני יוה"כ דווקא ודו"ק.

מה דינו של מי ששכח להזכיר יעלה ויבוא בברכת המזון בר"ה:

עוד נ"מ היוצא לדינא מנידון זה אי יש חובת שמחה בר"ה, אם חייבין לחזור ולברך ברכה"מ אם שכח להזכיר יעלה ויבוא בר"ה, דהנה אצל ר"ח אם שכח להזכיר יעלה ויבוא בברכת המזון אין מחזירין אותו היות דליכא חובת סעודה בר"ח, אמנם ביו"ט מחזירין השוכח יעלה ויבוא, כיון דיש בו חובת סעודה בפת משום מצות שמחה¹², ולפיכך השוכח יעלה ויבוא בר"ה אם הוא צריך לחזור ולברך לכאן תלוי במחלוקת הנ"ל בין הגאונים אי יש חובת שמחה בר"ה, וע' מטה אפרים (ס' תקפ"ג) שמביא שני דיעות בזה, וכן ע' משנה ברורה (ס' קפ"ח סק"ט) שמביא מחלוקת הפוסקים בזה ואינו מכריע, אמנם בס' הליכות שלמה (תשרי, פ"א אות 87) מביא בשם הגרש"ז ז"ל שהיה אומר ש'כמדומה נהוג עלמא לחזור ולברך כששוכח יעלה ויבוא בברכת המזון.

האם מותר לישא אשה בר"ה, וישוב לקושית התוס' בכתובות לפי"ז:

במועד קטן (ח"ב) איתא דאין נושאים נשים במועד – לחד מ"ד משום דכתיב 'ושמחת בחגך ולא באשתך', – ולחד מ"ד משום ד'אין מערבין שמחה בשמחה'.

והנה לענין אם מותר לישא אשה בר"ה, לכאן תלוי בפלוגתת הגאונים הנ"ל אי 'ושמחת בחגך' קאי על ר"ה ויש חובת שמחה בו או לא, דאם יש בו שמחה הוי כמו יו"ט ואסור ואם אינו כמו יו"ט אסור ודו"ק¹³.

הנה איתא בכתובות (מו, א) לגבי הא דתנן שם ש"האב זכאי במעשה ידיה של בתו נערה", דהטעם הוא משום – "מסתברא דאביה הו, דאי ס"ד מעשה ידיה לאו דאביה, אלא הא דזכי ליה רחמנא לאב למימסרה לחופה, היכי מצי מסר לה, הא קמבטל לה ממעשה ידיה", והקשה הגמ' שם, "פריך רב אחאי אימא דיהיב לה שכר פקעתה, אי נמי דמסר לה בליליא, אי נמי דמסר לה בשבתות וימים טובים" וכו' עיי"ש.

והקשה תוס' שם (ד"ה דמסר לה) וז"ל, "דמסר לה בשבתות וי"ט – אע"ג דאמר במו"ק (ח') ושמחת בחגך ולא באשתך דאין נושאים נשים בחולו של מועד משום דאין מערבין שמחה בשמחה, ודרשה גמורה היא כדאמר בחגיגה (ח') דהוי מדאורייתא, איכא למימר דהכא איירי שעה אחת קודם יו"ט שהוא כיו"ט לענין מלאכה דתוספת דאורייתא, ובטילה באותה שעה מן המלאכה, א"נ כשמסרה האב לשלוחי

11. הערוני שמובא בכתר ראש שהגר"א ז"ל היה שמח שמחה מאד בשעת תקיעת שופר כי אז ממלכים הקב"ה עיי"ש.

12. ברם הגרע"א נקט בשו"ת (ס"א ובהשמטות שם) שחובת פת בחג נובע מחובת עונג, ולפי דבריו צ"ל דהגאונים נחלקו גם אם יש חובת עונג בר"ה כמו שיש אצל יו"ט, ויש לציין שכבר הביאו האחרונים כמה ראיות דחובת פת בחג הוא מצד מצות שמחה ולא עונג ודלא כהגרע"א ז"ל, וועונג ושמחה תרי דברים נפרדים נינהו, וכדמפורש בשבת (סב, ב), "מידי דאית ביה תענוג ולית ביה שמחה" עיי"ש. וכן חילק היטב בס' בכור שור (סוף תענית) הובא ביד אפרים (תקנ"ד בט"ז סק"ב), וע' בכלי חמדה (ויקהל אות א') וספר זכרון שמואל (סל"ב) מש"כ בדברי הגרע"א ז"ל.

ובענין עונג ביו"ט – ע' בצל"ח (ביצה ל"ה) ובח' ר' שלמה (עמ' קע"ו).

13. וכמובן כ"ז מה"ת אבל מדרבנן לכו"ע אסור לישא אשה בר"ה משום האיסור מדברי סופרים של קנין בשבת ויו"ט.

הבעל, או נשואין בלא סעודה" וכו' עכ"ל.
וע' ברש"ש שם וכ"ה באור שמח (הלי' יו"ט פ"ו) שכתבו ליישב קושית תוס' דהגמ' מיירי ביו"ט דר"ה דיש
בו איסור מלאכה אבל ליכא בו חובת שמחה, ולפיכך מותר לישא אשה בו עיי"ש, אמנם להמבואר
הדבר תלויה במחלוקת הגאונים הנ"ל ודו"ק.
יש להקשות על תי' של הרש"ש והאו"ש, הרי הגמ' קאמר ד"מסר לה בשבתות וימים טובים" לשון
רבים, והרי לר"ה יש רק יום אחד מה"ת, ומוכח מזה דאין כוונת הגמ' לר"ה דווקא וצ"ע בזה.